össze lehet állítani. Ehhez csak ki kell választani (kiegészíteni) a lekapcsolt (kapott) erdőrészletek lyukkártyáit, vagy a szükséges lyukkártyákat olyan újakkal kell helyettesíteni, amelyek figyelembe veszik a végbement változásokat és el kell végezni az alapvető munkák szükséges ciklusait. A becslési leírások felhasználásának ilyen rugalmassága igen fontos mind az erdőművelési és a biológiai, mind a közgazdasági jellegű tudományos kutatómunka számára.

Nincs szükség itt arra, hogy felsoroljuk mindazokat a lehetőségeket, amelyeket az erdőrendezésben a lyukkártyás számoló és táblázó gépek bevezetése tár fel. Csak azt jegyezzük meg, hogyha a feldolgozásba bevonjuk például az EV-80-3 elektronikus számológépet, a fafajból, az átlagmagasságból és átmérőből, a körlapösszegből kiindulva kiszámíthatjuk a fatömeget, a záródást, a hektáronkénti törzsszámot vagy az erdőrészlet törzsszámát és ezeket automatikusan átvezethetjük a lyukkártyákra. Nagyobb teljesítményű gépek alkalmazásával megtervezhetjük minden egyes erdőrészletre külön az optimális vágáskort, a területileg kitermelhető fatömeget stb.

Az ezirányú munkát tovább folytatjuk az Észt SZSZK Tudományos Akadémiája fizikai és asztronómai, zoológiai és botanikai intézetei mellett működő alkalmazott és biomatematikai csoportokkal és a tartúri állami egyetemmel együtt.

A számoló-analitikai gépeknek az erdőrendezésben alkalmazásával szerzett első eredményeit az Észt SZSZK Erdőgazdasági Főigazgatósága, valamint Mezőgazdasági Minisztériumának Műszaki Tanácsa megvitatta és jóváhagyta. Most folyik a módszer bevezetése az erdőrendezés gyakorlatába. Véleményünk szerint a korszerű számoló és kiszámító technika kiterjedt alkalmazása sajátos forradalmat idéz elő az erdőrendezésben. Lehetővé teszi az erdőrendezési munka színvonalának növelését és az erdőgazdaság műszaki, valamint gazdasági tervezésének megjavítását.

Fordította: *Kolosváry Szabolcsné* és *Márkus László*

Őshonos-e az erdeifenyő a Zselicségben?

REUTER CAMILLÓ

„Fontosabb fafajaink elterjedése" című tanulmányában *dr. Járó Zoltán* ismételten felvetette ezt a sokszor tárgyalt kérdést. Néhány olyan adattal szeretnék kapcsolódni dolgozatához, amely úgy vélem véglegesen eldönti ezt a sokaktól vitatott kérdést.

Cikkében ismerteti a különböző szerzők állásfoglalását, s végeredményben afelé hajlik, hogy a kérdéses vidéken a területi arány az erdeifenyő őshonosságát valószínűsíti. A szerzőnek ebben igaza van.

A Zselicség alatt ma sokkal kisebb területet értenek mint hajdan. 1296-ban a mai Almáskeresztúrt, mint „possessio Keruchur, que est in Zelisio" említik. Az Almamellék közelében fekvő Szentegyedpusztát 1330-ban „porcionem in Selizio in S. Egidio" nevezik. Tehát látjuk, hogy az Almás folyó forrásvidéke a Zselicséghez tartozó volt, mint ma. 1296-ban azonban a mai Mecseknádasdot is „de Zelyzyo, in Zelyz"-ben fekvőnek írják. 1347-ben a pécsi káptalan zselicségi officiálisának (officialis capituli ecclesiae Quinqueecclesiensis de Zelyz) hatóköre Mecsekpölöske falura is kiterjedt. A pécsi káptalan a mai Zselicségben nem is volt birtokos, csak a Mecsekvidéken. Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy Zselic elnevezés valamikor az egész Mecsek-hegységre kiterjedt, nem szorítkozott, mint ma a megye nyugati, Somoggyal határos részére.

Az eddig ismert Árpád-kori oklevelek nem tartalmaznak olyan adatot, amelyből arra lehetne következtetni, hogy Baranya megye területén a fenyő, értve alatta csakis az erdeifenyőt, őshonos lenne. Ennek feltehetően az az oka, hogy a török idők alatt olyannyira elpusztult az okleveles anyag, hogy pl. a megye északnyugati részére adatunk alig-alig van.

Véletlen adta kezembe a Magyar Országos Levéltárban „Urbariales & Conscriptiones" sorozatban őrzött, 1714-ben készült összeírást, amelyben a pécsi provisoratus alá tartozó kincstári jószágokat jegyezték össze.

A 29 lapot tartalmazó összeírás faluról falura halad, összeírja a lakosságot, földeket, szőlőket stb. Megemlékszik — a rendszerint még romokban levő — egyházakról, malmokról, elpusztult kastélyokról, várakról. Ezenfelül — ami bennünket elsősorban érdekel — e korban szokatlan részletességgel ismerteti a községek területén található erdőket, azok fafajait és használhatóságát.

Addig is, míg módomban lesz ezt az erdőgazdaságtörténeti vonatkozásban páratlan „erdőleírást" közzétenni, a zselicségi erdeifenyő őshonosságának kérdését eldöntendő, a szakemberek érveihez ultima ratio-ként, részleteket közlök belőle.

Az összeírás 1714-ben készült, tehát közvetlenül a Rákóczi szabadságharc leverése után. Az ekkor itt talált állományok, éppen használhatóságuknál fogva idősek voltak. Az általunk tárgyalt vidék Pécs eleste után, 1543-ban került török hódoltság alá. Werbőczy Imre, Döbrököz várának ura, Dombóvár, Dáróvár kastélyokból még sokáig harcolt ellenük, s nem egy sikert ért el huszárjaival. Erről megyénk szülöttje, Tinódi Lantos Sebestyén is megemlékezik, aki ekkor a baranyai Dáróvárában tartózkodott.

Kétségtelen, hogy a török hódítás előtt itt semmiféle céltudatos erdőtelepítésről tudomásunk nincsen, ilyet eddigi ismereteink mellett fel nem tételezhetünk. Ugyanezt mondhatjuk el a török hódítókról is, akiknek kisebb dolguk is sürgősebb volt, mint hogy a Mecsekben fenyőt telepítsenek. A török 1686-ban hagyta el Pécs falait. A városban ekkor mindössze 400 ember maradt, akik az év telét az éhinség szélén vészelték át. Az elkövetkező évek — köztük az 1704. évi rácdúlás Pécsett — nem voltak olyanok, hogy erdőtelepítésre gondolni is lehetett volna.

Így az 1714. évi összeírásban leírt fenyvesek csakis eredeti, őshonos állományok lehettek. Erre mutat az is, hogy a megye északnyugati községeiből jelzik őket, hozzá kell tenni, hogy sokkal nagyobb területen, mint ahogy ma az erdeifenyő területét találjuk. Ennek okát abban keresem, hogy a fenyő nem sarjadó voltánál fogva könnyebben kiirtható volt, s területét, a lankás dombokat a szaporodó lakosság hamar eke alá törte.

De lássuk az adatokat! Elsőnek possessio Haymáss-t, a mai Kishajmás községet említi az összeírás, s erdeiről a következőket mondja: „Syluas habet exiguas varÿs Lignis Pinosis, Populosis et faginis et alÿs intermixtas: Glandiferae omnino non reperiunt." Possessio Szentkattalin (a mai Szentkatalin) határában „Syluas habet Mediveres(?) Lignis ex Pinis, Populis et Fagis mixtas"-nak írja le az erdőket. Possessio Szatina (ma is ez a neve) „Habet Syluas 2 Juger, Pinis Abietibus, Fagis et alÿs pro foro aptis mixtas. Glandiferae Arbores Pauca reperiunt." Possessio Varga (ma is azonos nevű község) „Syluas habet Quaercis Pinis... Abietum Arboribus...". Possessio Ligeth,(ma is e néven szerepel); „Sylua: ex Pinis, Quaercis, Populis, Fagis". Praedium Sz. György (a mai Baranyaszentgyörgy) „Syluas: partim Pinolas... partim Glandiferas Quaercinas et Fagis mixtas."

E kétségtelen írásos adatok — úgy vélem — egyszer és mindenkorra végleges választ adnak arra a kérdésre, hogy őshonos-e az erdeifenyő a Zselicségben.

Természetesen — ezt magyarázatul fűzöm hozzá — hogy csakis az erdeifenyőről lehet szó. A latin szöveg Abies, Abietibus szavait nem lehet a mai botanikai nevekkel azonosítani, hanem csakis az akkori latinság szóhasználatára hivatkozhatunk.

Megerősítheti az írásos adatokat az, hogy Baranyában, ugyanúgy mint a somogyi Szentbalázs környékén, az erdeifenyőt a magyarok lucsinak nevezték, toboztermése volt a lucsikörte (Alsómocsolád). Ma már e neveket alig-alig hallani, csakis öregek emlékeznek erre. Az iskolázás, és a községek határában évszázada

folyó rendszeres erdőgazdálkodás elterjesztette az erdészeknél használt botanikai magyar neveket, amelyek azonban — tudom meglepetést kelt állításom — nyelvújítás során elterjesztett, igen sokszor hibás, félreértett magyarítású szavak. a hibát a jó öreg Diószegi Sámuel követte el a „Debreceni füvészkönyvében".

A baranyai magyarság fenyőnek a Juniperus-t, a borókát nevezte, amint arra számos adatom van. A boróka nevet nem kisebb nagyság, mint Csokonai Vitéz Mihály kapta fel a tájszavak közül, s írói működése során terjesztette el az irodalmi nyelven keresztül a köznyelvben. Amiben kétségtelenül szerepet játszhatott a jófajta borovicskapálinka is. (Megjegyzem, a borovicska nevét még Gvadányi József ismertette meg írásaiban a magyar közönséggel.)

Rövid eszmefuttatásom eredményeként megállapíthatjuk, hogy az erdeifenyő őshonos, és felhasználása a jelzett területen erdőgazdálkodásunkban helyes és célszerű.

KÖNYVISMERTETÉS

Magyar Pál: Alföldfásítás, II. kötet, Alkalmazott rész.
Akadémiai Kiadó 1961.

Magyar Pál „Alföldfásítás" c. művének II. kötetét nehéz ismertetni, illetve értékelni. Ami a könyvben benne van, az általában jó. Hiányzik azonban belőle egy egész sor tudományos eredmény, gyakorlati tapasztalat, amely ma már elterjedt az alföldfásítás gyakorlatában, s a kézirat nyomdába adása előtt a szerző számára is hozzáférhető lett volna. A csaknem tíz évig írt könyv nem az évtized végének, hanem az időszak elejének eredményeit tükrözi. Pedig ebben az évtizedben nagyot lépett előre az elmélet és a gyakorlat is. A mai gyors fejlődés mellett érthető, ha az ilyen összefoglaló jellegű tudományos művek egy-egy megállapítása hamar elavul. Magyar Pál könyve azonban egy olyan időszak eredményeivel marad adós, mely rendkívül fontos volt az alföldfásítás történetében.

De gyerünk sorjában.

A könyv első fejezete — „Homoki erdősítés és fásítás" címmel — elsősorban a Duna—Tisza közi Homokhát problémáit tárgyalja. A 9. oldalon felsorolja ugyan 6 nagyobb összefüggő homokterületünket, a többi terület kérdéseit azonban vagy csak érinti, vagy ki sem tér rájuk, bár egyik-másik kifejezetten alföldi jellegű vidék.

A fejezet „Homokfásítás története" című része igen alapos, sok tanulságot nyújtó erdészettörténeti munka. Külön érdeklődésre tarthat számot *Hubeny József* 1835-ben megjelent könyvének ismertetése. Hubenynek ez a műve a homok megkötéséről szól s arról tanúskodik, hogy a szerző alapos szaktudásával, komoly gyakorlati érzékével messze kiemelkedett kortársai közül. Munkássága, melyet Magyar Pál fedezett fel a szakmai közvélemény számára, igen jelentős fejezete volt a homokfásítás történetének. Nem érdektelen megemlíteni, hogy Hubeny ismerte fel először az erdei- és a feketefenyő nagy jelentőségét a homokfásításban. Figyelemreméltó az is, hogy Hubeny könyve már 3 nagyobb kanadai nyár telepítést említ hazánkban: Magyaróváron, Alcsúton és Mezőhegyesen.

Ezután részletesen kitér a szerző *Illés Nándornak* „A futóhomok megkötése, befásítása és használata" című 1885-ben megjelent munkájára, amely szerinte annyi tapasztalatot, annyi helyes meglátást és eredeti gondolatot tartalmaz, hogy méltán tekinthetjük a múlt század legkiválóbb ilyen irányú magyar írásának. Illés Nándor adott először hangot a magyar erdészeti irodalomban annak a gondolatnak — megelőzve ezzel a fejlettebb országok erdésztudósait is — milyen nagy jelentősége van a talajt borító növényzetnek a talaj, illetve a termőhely megítélése szempontjából.

A fejezet „Homoki növénytársulások" című részében a homokpusztai növénytársulásoknak *Soó* nyomán közölt áttekintése alighanem egy nagyobb munka kiragadott része, amely a benne használt nomenklatúra ismertetése és az alapfogalmak magyarázata nélkül nehezen érthető az erdész szakemberek számára, a könyv így nem sokat nyert vele. A „Gyökérvizsgálatok" című rész szép ábrái és a hozzájuk fűzött meggyőző magyarázatok viszont rendkívül értékesek. Kár, hogy a szerző meg sem említi, hogy